

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ

В статті наводяться ознаки зменшення корисності основних фондів, запропоновані методичні підходи щодо здійснення оцінки суми зменшення корисності активів, а також надані рекомендації стосовно покриття втрат від зменшення корисності основних виробничих фондів.

In the paper there have been listed the features of the main funds profit decrement, proposed the methodical approaches to the sum evaluation of the asset profit decrement, and also recommended how to compensate the loss of the main manufacturing funds profit decrement.

Сучасне формування ринкових відносин нерозривно пов'язане з розвитком продуктивних сил на етапі переходу до систем вільного підприємництва з використанням різних форм власності. Радикальна перебудова вітчизняного виробництва на основі введення нових форм господарювання орієнтує підприємства України на економічно обгрунтоване використання всіх елементів виробництва. Їх чітка взаємодія при раціональній структурі засобів виробництва дозволяє забезпечити ефективну діяльність підприємств. Найважливіша складова частина засобів виробництва — основні виробничі фонди, які займають найбільшу частку в структурі майнового комплексу. Основні фонди безпосередньо приймають участь у створенні матеріальних цінностей й тісно пов'язані з конкурентоспроможністю продукції, що випускається підприємством. Таким чином, великого значення набуває аналіз стану й ефективності використання основних фондів (активів) з точки зору їхньої корисності, яка являє собою вигоди, що отримує підприємство завдяки використанню основних фондів.

Проблемою відтворення і ефективного використання основних виробничих фондів займаються багато вчених-економістів, серед яких П. Орлов і С. Орлов [1], П. Житний [2], Л. Городянська [3], В. Парнюк [4], Н. Потапова-Сінько і Г. Отливанська [5] й багато інших. Але слід відзначити, що в дослідженнях вказаних науковців не досить проаналізовано зменшення корисності основних виробничих фондів. А саме лишилися невирішені питання, пов'язані зі здійсненням оцінки зменшення корисності основних виробничих фондів, а також відсутні методичні підходи щодо покриття втрат від зменшення корисності активів. Таким чином, метою даної статті є надання відповідей на поставленні запитання.

Нормативною базою, яка регламентує зменшення корисності активів є Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 7 «Основні засоби» [6] і (П(С)БО) 28 «Зменшення корисності активів» [7], у відповідності з якими втрати від зменшення корисності основних фондів представляють собою суму, на яку залишкова вартість активу перевищує суму його очікуваного відшкодування. Сума очікуваного відшкодування складається з майбутніх грошових потоків, які отримуватиме підприємство завдяки використанню активу.

Про зменшення корисності основних фондів можуть свідчити такі ознаки:

А) незалежні від діяльності кожного конкретного підприємства, а саме:

1) зменшення ринкової вартості активу впродовж звітного періоду на суттєво більшу величину, ніж очікувалось;

2) старіння активу;

3) суттєві негативні зміни в технологічному, ринковому, економічному чи правовому середовищі, в якому діє підприємство, що сталися впродовж звітного періоду або очікувані в найближчий час;

4) збільшення впродовж звітного періоду ринкових ставок відсотка або інших ринкових ставок доходу від інвестицій, яке може вплинути на ставку дисконту й суттєво зменшити суму очікуваного відшкодування активу;

5) інші незалежні від підприємства свідчення того, що ефективність активу вже є або буде гірше, ніж очікувалось.

Б) Залежні від діяльності кожного конкретного підприємства, а саме:

1) старіння або фізичне ушкодження активу;

2) перевищення балансової вартості чистих активів підприємства над їх ринковою вартістю;

3) суттєві зміни способу використання активу впродовж звітного періоду або такі очікувані зміни в наступному періоді, які негативно впливають на діяльність підприємства;

4) інші свідчення того, що ефективність активу вже є або буде гірше, ніж очікувалось. Наявність в переліку ознак інших свідчень того, що ефективність активу вже є або буде гірше, ніж очікувалось, свідчить про те, що перелік ознак зменшення корисності в стандарті далеко не вичерпний, причин може бути для цього більше й їх треба з'ясувати кожному підприємству самостійно.

Всі ці ознаки впливають на зменшення корисності основних фондів й в кінцевому результаті на зниженні ефективності роботи підприємства з позицій отримання таких економічних вигід як доходи й

прибуток. Тому кожне підприємство повинно аналізувати фактичну ситуацію по використанню основних фондів, виявленню конкретних факторів, що впливають на показники використання фондів й на цій основі визначать доцільність подальшої їх експлуатації чи заміни. Також, виходячи з аналізу факторів впливу на експлуатацію основних фондів потрібно постійно визначати в обліковій практиці величину зносу основних фондів і на цій основі строк подальшого використання.

П(С)БО 7 і П(С)БО 28 потребують проведення систематичної процедури оцінки зменшення корисності цих активів на дату балансу. В них також передбачена кореспонденція рахунків, що застосовується у випадку виявлення факту зменшення корисності: Д-т 97 «Інші витрати», К-т 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». У відповідності з П(С)БО 28 втрати від зменшення корисності – це сума, на яку балансова (залишкова) вартість активу перевищує суму його очікуваного відшкодування. Сума очікуваного відшкодування – найбільша з двох оцінок: чистої вартості реалізації основних фондів або вартості майбутніх чистих грошових надходжень від основних фондів.

Таким чином, даючи оцінку зменшенню корисності основних фондів, визначаються періоди часу, за які об'єкти не приносять економічних вигід, в свою чергу зменшення корисності – це різниця між залишковою вартістю на даний момент й сумою дійсного прибутку, який планується отримати від активу у майбутньому. Відповідно до стандарту періоди прогнозування для визначення майбутніх грошових потоків, що одержуються від використання активу, складають час, що дорівнює залишковому строку служби активу.

Проаналізував фінансові звітності багатьох підприємств (не тільки галузі зв'язку) було з'ясовано, що бухгалтери й економісти вказаних підприємств не розраховують суми втрат, які має підприємство внаслідок зменшення корисності основних фондів. Це підтверджується при аналізі Приміток до річної фінансової звітності (форма №5): у розділі II «Основні засоби» в графі 11 «Втрати від зменшення корисності за рік» відсутні дані.

Для здійснення оцінки корисності основних фондів підприємства для кожного аналізованого балансового року на розрахунковий залишковий період використання основних фондів необхідні наступні розрахунки:

1. Визначення прибутку, що приходить на одиницю продукції:

$$\Pi_{\text{год}} = \frac{\text{ЧД}}{Q} - \frac{B}{Q}, \quad (1)$$

де ЧД – чистий доход;

B – витрати;

Q – обсяг продукції

2. Прогнозування прибутку, що приходить на 1 одиницю продукції з урахуванням індексу інфляції:

$$\Pi'_{\text{год}} = \Pi_{\text{год}} \times I_{\text{інф}}, \quad (2)$$

де $I_{\text{інф}}$ – прогнозний індекс інфляції.

3. Розрахунок коефіцієнту приросту обсягу продукції:

$$I_Q = \sqrt[n_t - 1]{\frac{Q_{\text{пот}}}{Q_{\text{рік}}}}, \quad (3)$$

де $Q_{\text{пот}}$ – обсяг продукції в поточному році;

$Q_{\text{рік}}$ – обсяг продукції 1 року в аналізованому періоді;

n_t – кількість років в аналізованому періоді.

4. Розрахунок прогнозних обсягів продукції:

$$N'_i = N_i \times I_Q, \quad (4)$$

де N_i – обсяг продукції в i-му році.

5. Розрахунок грошових надходжень:

$$\Gamma N_i = \Pi'_{\text{год}} \times N'_i \quad (5)$$

6. Визначення дійсної вартості 1 грн з урахуванням рівня інфляції:

$$d_{\text{інф}(i)} = \frac{1}{(I_{\text{інф}})^i} \quad (6)$$

7. Розрахунок дійсної вартості очікуваних грошових надходжень від використання основних фондів:

$$\Gamma \Pi'_i = \Gamma \Pi_i \times d_{\text{інф}(i)}, \quad (7)$$

де $\Gamma \Pi'_i$ – дійсна вартість грошових надходжень в i-му році.

8. Порівняння дійсної вартості очікуваних грошових надходжень із залишковою вартістю основних фондів. У разі перевищення залишкової вартості основних фондів дійсної вартості очікуваних грошових надходжень від використання основних фондів, сума перевищення являє собою втрати від зменшення корисності основних фондів.

Корисність основних фондів визначається величиною вигід, яке підприємство отримує за строк корисного використання фондів. Величина вигід може встановлюватися в умовах ринку у залежності від

мети подальшої експлуатації основних фондів:

1) якщо передбачається продати основні фонди, то вигода буде залежати від іміджу підприємства, який характеризується показниками гудвілу й, в кінцевому рахунку, їх справедливої вартості на ринку;

2) якщо передбачається подальша експлуатація основних фондів, то для кожного балансового року їх стану визначається тривалість періоду – залишковий строк корисного використання основних фондів, виходячи з порівняння їх залишкової вартості балансового року з кумулятивною величиною дійсної вартості майбутніх грошових надходжень від використання основних фондів.

Таким чином, визначення наявності у підприємства втрат від зменшення корисності основних фондів або вигід від їх використання зводиться до наступного:

$$\Phi_{\text{зал}} = \sum_0^{t_n} \left[\frac{\left(\frac{ЧД}{Q} - \frac{В}{Q} \right)^{t_{i+1}}}{(1 + I_{\text{вф}})^{(t-1) \cdot 3}} \right] Q_{t+i} \quad (8)$$

де $\Phi_{\text{зал}}$ – залишкова вартість основних фондів;

t – даний період часу, в якому визначається рівень подальшого використання основних фондів;

ЧД, В – чисті доходи і витрати відповідно;

Q – обсяг продукції;

t_n – період перспекції, для якого визначаються відповідні значення фінансового результату підприємства (прибутку), та який дорівнює залишковому строку використання основних фондів.

Якщо в результаті підстановки розрахункових даних у наведену формулу отримується значення більше нуля, то отримана сума представляє собою втрати від зменшення корисності основних фондів; якщо менше нуля – отримана сума представляє собою вигоди, які отримує підприємство внаслідок використання основних фондів.

Рік перспекції визначається із умов, коли:

$$\Phi_{\text{зал}} < \sum_0^{t_n} \left[\frac{\left(\frac{ЧД}{Q} - \frac{В}{Q} \right)^{t_{i+1}}}{(1 + I_{\text{вф}})^{(t-1) \cdot 3}} \right] Q_{t+i}, \quad (9)$$

що характеризується моментом часу, з якого можна продовжувати використовувати основні фонди (даного балансового року);

$$\Phi_{\text{зал}} > \sum_0^{t_n} \left[\frac{\left(\frac{ЧД}{Q} - \frac{В}{Q} \right)^{t_{i+1}}}{(1 + I_{\text{вф}})^{(t-1) \cdot 3}} \right] Q_{t+i}, \quad (10)$$

що характеризується моментом часу, з якого у підприємства виникає наявність втрат від зменшення корисності основних фондів й з цього моменту їх необхідно замінити або проводити модернізацію з метою приведення їх технологічного потенціалу до сучасних вимог технічного прогресу, що забезпечить виробництво конкурентоспроможної продукції й сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства в цілому.

Вирішення проблеми пошуку коштів, необхідних для покриття втрат, що є в наявності через зменшення корисності основних фондів – важлива задача, яку необхідно вирішувати у сучасних умовах господарювання. Для цього потрібні кошти всередині підприємства, тобто треба знайти деякі резерви саме з допомогою проведення ефективної амортизаційної політики, провести її лібералізацію. Внаслідок проведення лібералізації амортизаційної політики підприємство отримує кошти, необхідні для покриття втрат від зменшення корисності основних фондів.

З цією метою пропонуються деякі напрямки відносно виявлення резервів (за рахунок власного фінансування) для покриття втрат, які має підприємство внаслідок зменшення корисності основних фондів. Запропоновані напрямки представляють собою комплекс заходів, які здійснюються за допомогою проведення лібералізації амортизаційної політики, і зводяться до наступного.

1. Нараховувати амортизацію податковим методом. Сучасні підприємства формують свою амортизаційну політику в напрямку отримання більш чистого прибутку, тому амортизацію нараховують за методами бухгалтерського обліку так, щоб суми бухгалтерських амортизаційних відрахувань були значно нижчі сум податкових, тобто відбувається «недонарахування» амортизації.

2. Застосувати комбінування методів нарахування амортизації – прискорений метод в перші роки експлуатації основних фондів і лінійний метод в наступні (подальші) роки.

3. Зменшення залишкової вартості обладнання при наявності втрат або визначення частки вигід від використання основних фондів в сумі чистого прибутку.

4. Підвищення чистого прибутку підприємства, як додаткового джерела власного фінансування. Одним з ефективних шляхів збільшення чистого прибутку підприємства є збільшення обсягу продукції.

5. Поліпшення використання основних фондів підприємства за наступними напрямками:

1) зменшення кількості недіючого обладнання, виведення з експлуатації зайвого й швидке

впровадження у виробництво неустановленого обладнання;

2) скорочення й ліквідація простоїв шляхом підвищення рівня організації виробництва, підвищення коефіцієнту заміни роботи обладнання;

3) підвищення якості ремонтного обслуговування основних фондів;

4) удосконалення виробничої структури основних фондів;

5) модернізація діючого обладнання, машин, механізмів;

6) швидке освоєння проектних потужностей, введення в дію нового технологічного обладнання, устаткування, агрегатів тощо;

7) економічне стимулювання раціонального використання основних фондів.

6. Підвищення інвестиційної привабливості підприємства з метою отримання необхідних коштів для покриття втрат.

Таким чином, при застосуванні запропонованих рекомендацій підприємство підвищить ефективність своєї роботи.

Література

1. П. Орлов, С. Орлов Удосконалення державної амортизаційної політики // Економіка України. – 2005. – №2.
2. П. Житний Концепція формування амортизаційної політики в умовах ринкової економіки // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №3.
3. Л. Городянська Особливості нарахування і використання амортизації в обліково-аналітичній та податковій системах// Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №2.
4. В. Парнюк. Про головні напрями реформування амортизаційної політики //Фінанси України. – 2006. – № 9.
5. Н. Потапова-Сінько, Г. Отливанська Облік, стан та використання основних фондів у галузі зв'язку в сучасних умовах // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2004. – Випуск 8 (частина 1).
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №7 Основні засоби // №288/4509. – 27.04.2000.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №28 Зменшення корисності активів // №35/10315. – 13.01.2005.

Надійшла 14.01.2009 р.

УДК 330

О. С. ВІТКОВСЬКИЙ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РИНКОВОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕРОЗВИНЕНОСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ

Стаття присвячена розгляду питання оцінки вартості бізнесу з використанням ринкового підходу; розглянуті фактори, що ускладнюють застосування даного підходу в Україні, серед яких окремо виділяється слабка розвиненість фондового ринку; наведені пропозиції щодо сприяння розвитку українського фондового ринку.

The article sees into the question of the valuation of the business using market approach. Factors, which are complicating the process of valuation, are examined. Underdevelopment of the Ukrainian stock market is considered to be the main factor which limits the use of the market approach. The article also suggests how this situation can be improved.

Актуальність теми. В сучасних умовах економіки України коректна та достовірна оцінка вартості бізнесу набирає все більшої важливості. Відповідно проведення такої оцінки привернуло значну увагу до методів і підходів визначення вартості бізнесу та особливостей їх застосування для українських компаній. Процеси становлення фондового ринку, процеси приватизації, збільшення кількості та масштабів угод по злиттю і поглинанню за участю українських підприємств зумовлюють зростання потреби у здійсненні оцінки вартості.

Одним із основних підходів до оцінки є порівняльний або ринковий підхід. Саме цей підхід поряд з моделлю дисконтованих грошових потоків (DCF модель) найчастіше застосовується експертами на практиці. Проте застосування даного підходу в Україні є ускладненим через слабку розвиненість вітчизняного фондового ринку, адже саме котирування акцій виступають основою для оцінки вартості за даним підходом. Достовірність оцінки за ринковим методом особливо вимагає перевірки в умовах кризових явищ на фондовому ринку, що зараз і відбувається з українським ринком.

Мета статті. Стаття присвячена дослідженню питання оцінки вартості за умов нерозвиненого